

УДК 378.147:811.111'276.6(477)
DOI <https://doi.org/10.32782/bsps-2025.1.15>

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ НЕФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УКРАЇНІ

Євгеній Панасенко

доктор філософії з публічного управління та адміністрування,
асистент кафедри української, іноземних мов та перекладу
Полтавського університету економіки і торгівлі
вул. Івана Банка, 3, Полтава, Україна
orcid.org/0000-0002-7643-8194
e-mail: postnovus@gmail.com

Анотація. У статті проаналізовано проблеми формування професійної англomовної компетентності у студентів нефілологічних спеціальностей закладів вищої освіти в Україні. Професійна комунікація, яка здійснюється англійською мовою, є важливою складовою частиною під час підготовки фахівців різноманітних галузей для сучасного ринку праці. Глобалізаційні процеси й інтеграція України до європейського освітнього простору, посилення міжнародної співпраці зумовлюють необхідність володіння англійською мовою на рівні, якого досить для професійного спілкування. Якісна англomовна компетентність уможливорює високу конкурентоспроможність фахівців, підвищує мобільність та інтеграцію в міжнародне професійне середовище. У статті розглядаються основні підходи до розвитку професійної англomовної компетентності, особливості викладання англійської мови для нефілологів у закладах вищої освіти, а також виклики, з якими стикаються викладачі та студенти. Проаналізовано сучасні методики навчання, зокрема комунікативний, контекстний і проєктний підходи, які сприяють розвитку не лише мовних навичок, а й критичного мислення, міжкультурної комунікації та здатності до самостійного навчання. Розглянуті підходи до викладання англійської мови для професійного спрямування, серед яких проєктний, контекстний, Content and Language Integrated Learning – CLIL. Особлива увага приділяється використанню цифрових технологій, онлайн-курсам та інтерактивним платформам як засобам підвищення ефективності навчального процесу. У статті висвітлюється роль інтеграції фахових дисциплін з англійською мовою, що сприяє кращому засвоєнню термінології та розвитку навичок професійного спілкування. Наведено практичні рекомендації щодо оптимізації навчального процесу, зокрема через упровадження ситуаційного моделювання, рольових ігор і ділових комунікативних завдань. Отже, у статті підкреслено необхідність удосконалення навчальних програм відповідно до сучасних потреб ринку праці та визначено основні напрями підвищення ефективності формування професійної англomовної компетентності у здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей.

Ключові слова: професійна англomовна компетентність, іноземна підготовка, професійна комунікація, освітні стандарти, цифрові технології, методика CLIL.

FORMATION OF PROFESSIONAL ENGLISH-SPEAKING COMPETENCE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS IN NON-PHILOLOGICAL SPECIALTIES IN UKRAINE

Yevhenii Panasenko

Doctor of Philosophy in Public Management and Administration,
Assistant at the Department of Ukrainian, Foreign Languages and Translation
Poltava University of Economics and Trade
Ivana Banka str., 3, Poltava, Ukraine
orcid.org/0000-0002-7643-8194
e-mail: postnovus@gmail.com

Abstract. The article examines the problems of developing professional English-speaking competence in students of non-philological specialties of higher education institutions in Ukraine. Professional

communication in English is an important component in the preparation of specialists in various fields for the modern labor market. Globalization processes and the integration of Ukraine into the European educational space, strengthening international cooperation necessitate proficiency in English at a level sufficient for professional communication. Proficiency in English at a professional level enables high competitiveness of specialists, increases mobility and integration into the international professional environment. The article examines the main approaches to the development of professional English-speaking competence, the features of teaching English in higher education institutions for non-philologists, as well as the challenges faced by teachers and students. Modern teaching methods are analyzed, in particular communicative, contextual and project approaches, which contribute to the development of not only language skills, but also critical thinking, intercultural communication and the ability to self-study. Approaches to teaching English for professional purposes are considered, including project, contextual, CLIL. Particular attention is paid to the use of digital technologies, online courses and interactive platforms as means of increasing the efficiency of the educational process. The article highlights the role of integrating professional disciplines with English, which contributes to better mastering terminology and the development of professional communication skills. Practical recommendations are given for optimizing the educational process, in particular through the introduction of situational modeling, role-playing games and business communicative tasks. Thus, the article emphasizes the need to improve curricula in accordance with the modern needs of the labor market and identifies the main directions for increasing the efficiency of the formation of professional English-speaking competence in higher education applicants of non-philological specialties.

Key words: professional English-speaking competence, foreign language training, professional communication, educational standards, digital technologies, CLIL methodology.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації англійська мова стає невід'ємним складником професійної діяльності фахівців у різних галузях. Для здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей в Україні володіння англійською є важливим чинником успішної кар'єри, оскільки воно відкриває доступ до міжнародних досліджень, академічної мобільності та сучасних технологій. Однак в Україні існує низка проблем, які ускладнюють ефективне формування професійної англомовної компетентності здобувачів вищої освіти. Численні дослідження проблеми формування професійної англомовної компетентності серед громадян України, зокрема і студентів вищих навчальних закладів, засвідчують наявність низки проблем, пов'язаних із занижким рівнем володіння англійською мовою та невідповідністю навчальних програм комунікативним потребам.

Мета і завдання статті. Метою дослідження є проведення аналізу й обґрунтування ефективних підходів, методів і технологій формування професійної англомовної компетентності здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей в Україні. Поставлена мета спонукає до розв'язання комплексу завдань:

- 1) проаналізувати наявний рівень володіння англійською мовою студентів вищих навчальних закладів;
- 2) окреслити основні проблеми, які перешкоджають здобувачам ефективно опанову-

вати професійну англомовну компетентність;

- 3) запропонувати рекомендації щодо вдосконалення освітнього процесу з урахуванням сучасних тенденцій до професійної комунікації англійською мовою на міжнародній арені.

Об'єкт дослідження – процес формування професійної англомовної компетентності здобувачів вищої освіти нефілологічних спеціальностей в Україні.

Предмет дослідження – умови розвитку професійної англомовної компетентності.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх десяти років в Україні було проведено низку досліджень, спрямованих на оцінювання рівня володіння англійською мовою серед студентів закладів вищої освіти. Більшість із них децю втратили свою актуальність із плином часу, проте можемо покликатися і на них із метою спостереження за динамікою. Зокрема, у 2016 р. Ужгородський національний університет долучився до проекту «Англійська в університетах», метою якого було підвищення рівня володіння англійською мовою як викладачів, так і студентів, що дозволить їм брати більш активну участь у міжнародних заходах [1].

Результати досліджень щодо рівня володіння англійською мовою серед студентів закладів вищої освіти України свідчать про необхідність подальшого вдосконалення мовних навичок. Згідно зі звітом, підготовленим Британською радою та Міністер-

ством освіти і науки України (далі – МОН) у 2014–2016 рр., було виявлено, що рівень володіння англійською мовою серед студентів є заниженим для повноцінної участі в міжнародних академічних програмах і проєктах [2]. Дослідження включало збір даних через опитування, інтерв'ю і аналіз документів, що дозволило отримати комплексне уявлення про використання англійської мови в українських університетах. Було виявлено, що рівень володіння англійською мовою серед студентів і викладачів варіюється залежно від університету та спеціальності. Деякі університети активно впроваджують англомовні програми та курси, тоді як інші стикаються із труднощами у цьому процесі. Автори звіту надали низку рекомендацій для покращення ситуації, зокрема: підвищення кваліфікації викладачів у сфері англійської мови, розроблення та впровадження англомовних програм, стимулювання студентів до вивчення англійської мови через участь у міжнародних програмах обміну. Дотримання цих рекомендацій сприятиме підвищенню рівня інтернаціоналізації українських університетів і розширенню можливостей для студентів і викладачів у міжнародному академічному просторі.

Дослідження, проведене Київським міжнародним інститутом соціології у 2023 р., поставило завдання оцінити рівень володіння іноземними мовами дорослим населенням України, зокрема і студентами. Це дослідження вивчало стимули та бар'єри у вивченні іноземних мов. У результатах дослідження засвідчено таке: «За останні пів року 61% опитаних мали досвід застосування англійської в повсякденному житті, що найбільше пов'язаний із дозвіллям і комунікацією зі знайомими. У професійній діяльності використовували англійську 19%, у навчанні – 18%. Найбільш масовий досвід використання англійської припадає на: прослуховування пісень (56%), ознайомлення з інструкціями/рекламою/меню (55%), читання постів і статей в інтернеті (54%), перегляд відео англійською мовою (52%). Вагома частина цього досвіду є досить епізодичною та відбувається рідше ніж раз на місяць. Кожна друга дитина (51%) вивчає англійську мову в межах навчального закладу, ще 27% вивчають її додатково за межами навчального закладу, а 22% не вивчають англійську взагалі» [3].

Окрім того, аналіз “English Proficiency Index” (далі – EF EPI) показує тенденції розвитку англійської мовної компетентності в Україні. За даними цього індексу, у 2022 р. Україна посіла 35-те місце серед 111 країн, мешканці яких складали EF Standard English Test онлайн. У 2016 р., за даними такого самого дослідження, Україна посіла 41 місце серед 72 країн, що свідчило про низький рівень володіння англійською мовою у країні [4]. Простежуємо позитивну тенденцію поліпшення рівня володіння англійською мовою.

Н. Іваненко, О. Борисенко, Ю. Герасименко наголошують: *«В Україні є потенціал для подальшого покращення рівня навичок англійської мови завдяки застосуванню сучасних методів, розвитку навичок аудіювання, групової роботи та самостійного навчання, а також залученню носіїв мови та забезпеченню зворотного зв'язку»* [5, с. 85]. Серед проблем, що гальмують ефективне формування професійної англомовної компетентності у здобувачів, науковці називають такі: *«<...> в Україні спостерігаються нижчі показники володіння англійською мовою порівняно із середньоєвропейськими країнами. Це може бути пов'язано із залишками застарілих методик у системі освіти, де вивчення англійської мови переважно зосереджене на граматиці та базується на повторювальній навчальній програмі без комунікативних методів навчання. Така акцентуація на граматиці та запам'ятовуванні знеохочує учнів, що призводить до постійного зниження рівня володіння англійською мовою, незважаючи на сотні додаткових годин навчання»* [5, с. 84].

Так, результати досліджень вказують на потребу в подальшому розвитку мовних компетентностей студентів та інтеграції англійської мови в усі аспекти університетської освіти. Загалом, рівень володіння англійською мовою в Україні поступово покращується, проте все ще залишається нижчим порівняно з деякими європейськими країнами.

Питання формування професійної англомовної компетентності серед здобувачів залишається актуальним. У цьому річизі у 2023 р. МОН затвердило Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови в закладах вищої освіти. Ці рекомендації враховують завдання сучасної

іншомовної освіти та національні пріоритети з удосконалення викладання англійської мови [6]. Також варто зазначити, що у 2023 р. в Україні створено національну екосистему вивчення та тестування рівня володіння англійською мовою, яка складається із трьох кроків: визначення рівня володіння англійською мовою, сервісів навчання і опанування англійської за допомогою онлайн-проєкту “Lingva.Skills” [7].

До основних проблем формування професійної англійської компетентності можемо віднести занижений рівень базової мовної підготовки, оскільки багато студентів вступають до ЗВО з різним рівнем володіння англійською мовою. Часто спостерігається невідповідність між вимогами університетських програм і фактичним рівнем знань випускників середніх шкіл. Це створює труднощі в засвоєнні спеціалізованих дисциплін, які потребують англійської компетентності. Другою проблемою опанування англійської мови є обмеженість автентичних навчальних матеріалів. Багато університетів використовують застарілі навчальні посібники або матеріали, які не враховують сучасних тенденцій у відповідних галузях. Відсутність доступу до якісних міжнародних ресурсів звужує можливості студентів у вивченні професійної англійської мови. Третьою проблемою можна назвати низьку мотивацію студентів. У студентів відсутнє усвідомлення значущості професійної англійської компетентності. Багато хто сприймає вивчення англійської мови як формальну вимогу, а не як необхідний складник майбутньої професійної діяльності. Іншою проблемою вважаємо нестачу практичних навичок і комунікативного середовища. Студенти часто стикаються із труднощами в застосуванні англійської мови на практиці. Традиційні методи викладання не завжди забезпечують належну кількість мовної практики, а можливості спілкування з носіями мови залишаються обмеженими.

Загалом, у вищій освіті під час англійської професійної підготовки бачимо відсутність комплексного підходу до викладання. Навчальні програми часто не інтегрують англійську підготовку із професійними дисциплінами, що ускладнює набуття фахових мовних навичок у контексті реальних робочих ситуацій.

Варто запропонувати шляхи вдосконалення процесу формування професійної англійської компетентності. Упровадження інтерактивних методів навчання дозволяє використовувати методи, які стимулюють активне навчання, зокрема: метод кейсів, рольові ігри та симуляції, проєктну діяльність. Цифрові ресурси, як-от онлайн-платформи (Coursera, Udey, Duolingo, Grammarly), електронні підручники й інтерактивні програми, можуть значно покращити якість навчання. Розширення програм академічної мобільності (Erasmus+, Fulbright), міжнародних стажувань і спільних дослідницьких проєктів сприяє підвищенню рівня володіння професійною англійською мовою. Важливим кроком є запровадження курсів, що поєднують вивчення фахових дисциплін із використанням англійської мови (Content and Language Integrated Learning – CLIL). Організація англійських клубів, участь у міжнародних конференціях, літніх школах і вебінарах сприяють розвитку комунікативних навичок студентів.

За останні десять років підходи до викладання англійської мови для студентів нефілологічних спеціальностей зазнали значних змін, зумовлених розвитком технологій, зміною освітніх парадигм і глобалізаційними процесами. Основні тенденції включають:

1. Зміщення фокуса на професійно орієнтоване навчання (ESP – English for Specific Purposes). Раніше викладання англійської мови для нефілологів мало загальний характер, а тепер акцент робиться на англійську для конкретних спеціальностей (наприклад, English for Engineering, Business English, Medical English). Це дає студентам можливість засвоювати термінологію та ситуаційні моделі, що наближені до їхньої майбутньої професійної діяльності.

2. Комунікативний підхід та інтеграція мови у професійну діяльність. Метод перекладу та традиційні граматично орієнтовані вправи поступилися місцем інтерактивним методам: дискусіям, рольовим іграм, симуляціям професійних ситуацій. Це сприяє розвитку навичок спілкування в реальних умовах.

3. Цифровізація та використання онлайн-ресурсів. Різноманітні онлайн-платформи (Coursera, Grammarly, Duolingo, BBC Learning English), мобільні застосунки, штучний інтелект (наприклад, чат-боти для

мовної практики) стали важливими інструментами навчання. Багато університетів запровадили змішане навчання (blended learning), де поєднуються аудиторні заняття і онлайн-активності.

4. Методика CLIL (Content and Language Integrated Learning). Студенти вивчають професійні дисципліни англійською мовою, що дає їм можливість водночас освоювати фахові знання та вдосконалювати англійську. Наприклад, в інженерних спеціальностях лекції можуть проводитися англійською з акцентом на технічну термінологію.

5. Оцінювання за компетентнісним підходом. Оцінювання знань стало більш практичним – замість тестування суто граматичних правил студенти демонструють уміння використовувати мову у професійній сфері, під час праці над проектами, проведення презентацій або виконання командних завдань.

6. Акцент на міжкультурну комунікацію. Оскільки англійська мова використовується в міжнародному спілкуванні, студентів

навчають не лише мовних аспектів, а й культурних особливостей комунікації в різних країнах.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Загалом, за останнє десятиліття викладання англійської для студентів-нефілологів набуло більш прикладного характеру, стало технологічним та інтегрованим у професійну підготовку. Такий підхід робить вивчення мови ефективнішим і кориснішим для майбутньої кар'єри студентів. Формування професійної англомовної компетентності є ключовим завданням вищої освіти в Україні. Вирішення проблем, пов'язаних із мовною підготовкою, доступом до сучасних матеріалів, мотивацією студентів і практичними навичками, можливе шляхом упровадження інтерактивних методів, цифрових технологій, міжнародної співпраці та створення англомовного середовища. Розвиток цих напрямів сприятиме підготовці висококваліфікованих фахівців, здатних ефективно працювати в міжнародному професійному середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. УжНУ долучається до проєкту Британської ради «Англійська мова для університетів». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/uzhnu-doluchayetsya-do-p2526278.htm> (дата звернення: 12.02.2025).
2. Інтернаціоналізація українських університетів у розрізі англійської мови. URL: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/2017-10-04_ukraine_-_report_h5_ua_0.pdf (дата звернення: 12.02.2025).
3. Рівень володіння англійською та іншими іноземними мовами в Україні: результати кількісного соціологічного дослідження, проведеного у грудні 2022 – січні 2023 pp. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1210&page=1> (дата звернення: 12.02.2025).
4. The world's largest ranking of countries and regions by English skills. URL: <https://www.ef.com/wwen/epi/> (дата звернення: 12.02.2025).
5. Іваненко Н. В., Борисенко О. А., Герасименко Ю. А. Англійська мова в Україні: виклики та досягнення за даними English Proficiency Index. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород: Видавничий дім «Гельветика». 2023. Т. 1. Вип. 32. С. 81–86.
6. Методичні рекомендації щодо забезпечення якісного вивчення, викладання та використання англійської мови в закладах вищої освіти України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0898729-23#Text> (дата звернення: 12.02.2025).
7. Вивчення та тестування рівня володіння англійською мовою. URL: <https://www.engmova.in.ua/> (дата звернення: 12.02.2025).

REFERENCES

1. Uzhhorod National University (2025). UzhNU doluchaietsia do proektu Brytanskoi rady "Anhliiska mova dlia universytetiv" [UzhNU joins the British Council project "English for Universities"]. Retrieved from: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/news/uzhnu-doluchayetsya-do-p2526278.htm> (accessed 12 February 2025) [in Ukrainian].
2. British Council Ukraine (2017). Internatsionalizatsiia ukrainskykh universytetiv u rozrizi anhliiskoi movy [Internationalization of Ukrainian universities in the context of the English language]. Retrieved from: https://www.britishcouncil.org.ua/sites/default/files/2017-10-04_ukraine_-_report_h5_ua_0.pdf (accessed 12 February 2025) [in Ukrainian].
3. Kyiv International Institute of Sociology (2023). Riven volodinnia anhliiskoio ta inshymy inozemnymy movamy v Ukraini: rezultaty kilkisnoho sotsiolohichnoho doslidzhennia [English and other foreign language

- proficiency in Ukraine: Results of a quantitative sociological study], provedenoho u hrudni 2022 – sichni 2023. Retrieved from: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1210&page=1> (accessed 12 February 2025) [in Ukrainian].
4. Education First (2024). The world's largest ranking of countries and regions by English skills. Retrieved from: <https://www.ef.com/wwen/epi/> (accessed 12 February 2025).
 5. Ivanenko, N. V., Borisenko, O. A. & Herasymenko, Y. A. (2023). Anhliiska mova v Ukraini: vyklyky ta dosiahnennia za danymy English Proficiency Index [English language in Ukraine: Challenges and achievements based on the English Proficiency Index]. *Zakarpattia Philological Studies*, 1 (32), P. 81–86 [in Ukrainian].
 6. Ministry of Education and Science of Ukraine (2023). Methodological recommendations for ensuring quality learning, teaching, and use of the English language in higher education institutions of Ukraine [Metodychni rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakisnoho vyvchennia, vykladannia ta vykorystannia anhliiskoi movy u zakladykh vyshchoi osvity Ukrainy]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0898729-23#Text> (accessed 12 February 2025) [in Ukrainian].
 7. EngMova (n.d.). Study and testing of English proficiency. Retrieved from: <https://www.engmova.in.ua/> (accessed 12 February 2025) [in Ukrainian].